

Kollektiiviset toimijat vallantavoittelijoina ja vallankäyttäjinä

Pertti Lappalainen

COLLECTIVE ACTORS IN PURSUING AND USING POWER

The idea of the article is to analyse powerrelations characteristic to the logic of collective action. The aim of the article is also to bind power of the collective action to the styles of acting politically. The clue of the text is to apply the concepts of action and fabrication formulated by Hannah Arendt to the logic of collective action. The crucial point in the life of the associations is the stage of fabrication, where they begin to use power instead of pursuing power. The fatal point is, if organizing interest necessarily results in formation of static structures and at last in the atrophy of action. However, this is not the point, because the new surprising incidents or the new concrete foes or the potential threats may elevate the activity of the associations to flourishing. We can say that power connected to structures is not a permanent and timeless quantity or a thing but powerrelations are modified according to time and space, because the potential units of power may actualize themselves wherever and whenever.

Key words: collective action, power, action, fabrication

1. JOHDANTO

Tässä artikkelissa tarkastellaan yhtäältä järjestäytymisen logiikkaan sekä toisaalta järjestöjen ulospäin suuntautuvaan toimintaan liittyviä valta- ja voimavaroja. Tarkoituksena on siten analysoida järjestöjen sisäisiä valtasuhteita sekä järjestöjä ulkoisina vallankäyttäjinä valtiobyrokratiassa. Artikkelin yksi tavoite on myös kytkeä järjestöjen vallankäyttö politiikan tekemisen tapoihin. Siten tässä kysytään, millaisia politikointityylejä liittyy järjestöjen valtasuhteisiin.

Artikkeli käynnistyy Claus Offen ja Helmut Wiesenthalin kehittämällä järjestön elinkaaren mallilla tai kollektiivisen toiminnan logiikalla, jota ta-

vallaan täydennetään aineistolla, jota ei tavallisesti ole liitetty järjestäytymisprosessiin. Tarkoitetaan Hannah Arendtin toiminnan ja valmistamisen käsitteitä, joita sovelletaan siihen ja joihin sisältyvät valta- ja voimavarojen tai -tekniikoiden muodostavat artikkelin juonen.

Tämän jälkeen näkökulma vaihtuu ja täsmennyy. Järjestöjä vallantavoittelijoina ja vallankäyttäjinä tarkastellaan korporatiivisissa rakenteissa. Aineistona tässä yhteydessä on mesokorporatismista käyty keskustelu, lähinnä Alan Cawsonin teoriakehittelyt. Mesotasolla toimivat järjestöt, jotka ajavat sektoraalisia ja vertikaalisia intressejä. Ne pohjautuvat valtiollisen järjestelmän, talouden ja työnjaon eriytymiseen ja siten specialisoitumisen prosesseihin. Täten mesotason korporatiiviset ryhmät ovat määritelmällisesti funktionaalisia. (Cawson 1986, 71–72.)

Makrokorporatismilla puolestaan tarkoitetaan korkeimmalla, keskusjärjestötasolla tapahtuvaa intressien yhteensovittamista luokkapohjalta. Kansallinen tulopolitiikka on keskeisin makrokorporatismiin ilmentymä. Mikrokorporatismilla sen sijaan tarkoitetaan valtion ja yksittäisten yritysten välistä kahdenkeskistä sopimustoimintaa. Tällöin järjestelmä on suuresti eriytynyt ja valtion edustajat neuvottelevat yksittäisten yritysten kanssa ja koettavat saada ne sovitun politiikan (policy) toteuttajiksi sopimusten avulla. (Cawson 1986, 72, 121.)

2. KOLLEKTIIVISEN TOIMINNAN LOGIikka JA VALTA

Tarkastelen aluksi itse järjestäytymistapahtumaa, toiminnan vahvistumista eli vallantavoittelua ja järjestöjä ulkoisten mahdollisuuksien hyödyntäjinä sekä tämän vaikutusta takaisin kollektiivisen toiminnan logiikkaan ja kollektiivien sisäisiin valtasuhteisiin.

Työväestö koostuu yksittäisistä ihmisistä, heidän on muodostettava erillisistä yksittäisistä identiteeteistä uusi kollektiivinen identiteetti ja ase-

tettava se yläpuolelleen (Offe ja Wiesenthal 1980, 73–74, 78–79). Työläisten organisoitumiseen liittyy hyvin paljon erilaisia intressejä. Työläisten toimiessa työvoiman vaihdossa subjekteina heidän intressinsä eivät kohdistu pelkästään materiaaliin vaan myös laadullisiin tarpeisiin, kuten työtyytyväisyyteen, terveyteen, vapaa-aikaan ja työn jatkuvuuteen. Täten työläiset joutuvat organisoimaan laajan intressien kirjon. Siksi työläisten intressien organisoiminen on huomattavasti työläämpää ja vaikeampaa kuin organisoiminen, joka tähtää etupäässä vain voiton maksimointiin. Tällöin intressi on *monologinen*. Työläisiltä vaaditaan sitä vastoin *dialogista* intressien määrittelyä, koska jokaisella työläisellä on oma käsityksensä todellisista intresseistään. (Offe ja Wiesenthal 1980, 75–76, 91–92.)

Dialogisen intressimäärittelyn ongelma on oleellinen, sillä se vaikuttaa keskeisesti kollektiivisiin toimintatapoihin. Ammattiliittojen dilemma on nimittäin se, että saavutettuaan tietyn optimikoon niiden voima alkaa vähetä. Ongelmaan voidaan yrittää vastata kahdella toisilleen vastakkaisella tavalla. Toisaalta voidaan muodostaa fanaattinen militanttiliitto, joka kuitenkin on liian pieni viemään läpi sanktioita. Toisaalta saatetaan perustaa laaja ja erittäin byrokraatisoitunut järjestö, jolla on voimapotentialiaa mutta joka ei kykene toimimaan tehokkaasti sisäisten kommunikaatiokatkosten ja mobilisointitaidon kuoleutumisen ja tätä seuraavan jäsenistön apatisoitumisen seurauksena. Jälkimmäinen vaihtoehto johtuu koon kasvamisesta aiheutuneesta jäsenistön aseman ja välittömien intressien moninaisuuden lisääntymisestä. Järjestön sisälle syntyy mitä erilaisimpia intressejä, kun jäsenpohja laajenee. On helppo havaita, että nämä molemmat ulottuvuudet palautuvat klassiseen ongelmaan demokratian ja byrokratin välisestä suhteesta. (Offe and Wiesenthal 1980, 81.)

Offe ja Wiesenthal (1980, 106–108) esittävät viisivaiheisen mallin, joka kuvaa järjestön elinkaarta ja samalla myös vallantavoittelun ja valankäytön ongelman muodostumista. Olen nimenyt mallin vaiheet seuraavasti.

1. *Identifioinnin vaihe*. He aloittavat järjestön muodostumisen periodista, kollektiivisen identiteetin syntymisestä, mikä edellyttää jäsenistön tietoisuutta toimimisen tärkeydestä. Tälle vaiheelle ovat ominaista järjestön pieni koko, militanttien keskinäiset konfliktit ja vähäinen byrokraatisoitumisaste. Kollektiivisen toiminnan dialoginen muoto on vallitseva.

2. *Vallantavoittelun ja sen hillitsemisen vaihe*. Tässä nousee esille dilemma monologisen ja dia-

logisen mallin välillä. Järjestöstä on tullut niin vahva, että se voi hankkia itselleen valtaa esimerkiksi ympäristön kontrolloimiseksi. Tällöin järjestön keskeisimpiä painostuskeinoja on uhata toimintaan, so. vallantavoitteluun ryhtymisellä. Sen menettelytavat kuitenkin mutkistuvat tässä vaiheessa. Saavuttaakseen etuja järjestö on vaikean ristiriitatilanteen edessä. Sen on pidettävä huolta kyvystä kamppailla vallasta eli sen on rekrytoitava, mobilisoitava ja aktivoitava jäseniään.

Tätä ongelmaa voidaan valaista Hannah Arendtin esittämän valtakäsityksen avulla. Hänestä valta on luonteeltaan potentiaalista. Valtaa on aina siellä, missä ihmiset pystyvät toimimaan yhdessä. Arendt sitoo vallan nimenomaan toimintaan, valta on hänestä kykyä toimia ja kommunikoida yhdessä. Valta kuuluu siis ryhmälle ja on olemassa vain niin kauan kuin ryhmä pysyy yhdessä. (Arendt 1958, 200–201; Arendt 1969, 141, 143.) Arendt sanoutuu kuitenkin irti funktionaalisesta ja pysyvistä ryhmämuodostuksesta. Hän pyrkii näin välttämään organisoitumisesta aiheutuvien valtasuhteiden jähmettymisen, staattisen vallankäytön. Jotta valta voisi olla potentiaalista ja siten elävää tai aitoa ja siten rappeutumaton ja jähmettymätöntä, on ryhmätoiminnan oltava jatkuvasti uusiutuvaa eli jäsenten »aktiivoinnin, mobilisoinnin ja rekrytoinnin» on oltava jatkuva prosessi. Tällöin ei voida ennakolta tietää, mihin valtpotentiaali muodostuu.

Kutsun tätä vallaksi mahdollisuutena. Se sisältää kaksi ulottuvuutta. Se on ensiksi vallan tavoittelua, mahdollisuutta toimia mitä erilaisin tavoin sekä hyödyntää muiden välisen yhteistyön jättämiä toiminta-aukkoja. Toisaalta valta mahdollisuutena on potentiaali, erilaisten rintamien ja ryhmittymien olemassaolo sinänsä ja kunkin osapuolen ennakkokäsitys muiden toiminnan aktuaalisoitumisen mahdollisuudesta.

Tällä toisella elinkaaren tasolla järjestö pyrkii toimimaan myös täsmälleen päinvastoin. Sen on myös säilytettävä uskottavuutensa, mikä vaatii jäsenistön *kontrolloimista* ennenaikaisen ja varomattoman toiminnan ehkäisemiseksi. Järjestöön muodostuu näin sisäisiä herruussuhteita (ks. tästä Siisiäinen 1982, 282). Offe ja Wiesenthal näyttävät oletavan, että tämä tilanne asettaa automaattisesti johdon ja jäsenistön vastakkain. Jos järjestö epäonnistuu toiminnassa, sen olemassaolo vaarantuu, jos kontrolloinnissa, se saattaa menettää strategiset menestymismahdollisuutensa. Koska ongelmaan ei ole pätevää ratkaisua, alkaa esiintyä paineita organisaatiorakenteen muuttamiseen. Järjestön ainut keino välttää edellä mainitut vaarat, on toimia opportunistisesti.

3. Valmistamisen vaihe. Tässä vaiheessa järjestö joutuu siirtymään opportunistiin. Strategiana on pyrkiä tekemään organisaatio niin itsenäiseksi kuin mahdollista jäsenistön motivaatiosta, keskinäisestä solidaarisuudesta ja toimimishalukkuudesta. Järjestö voi saavuttaa tällaisen autonomian vain korvaamalla menestymisen sisäiset edellytykset, riippuvuuden jäsenistöstä, ulkoisilla. Tavoitteiden toteuttamiseksi se voi esimerkiksi pyrkiä vaikuttamaan korporatiivisten rakenteiden sisällä. Näin se voi vapautua koon ja vallan välistä ongelmasta sekä kasvaa byrokraattisesti vaarantamatta olemassaoloaan. Toisin kuin opportunisti-termin tavanomaiset käyttäjät eli sen vastustajat, Offe ja Wiesenthal pitävät sitä ainoana realistisena ratkaisuna organisaation toisen kehitysvaiheen jännitteisiin ja sisäisiin vastakohtaisuuksiin. Menestyäkseen järjestön on välttämättä osittain uhrattava autonomiansa.

Tämän vaiheen seuraukset ovat oleellisia. Järjestöjen hankkima ulkoinen status voi tuoda niiden johtajille suosiota. Ulkoinen tuki antaa johdolle mahdollisuuden tulla inkorporoiduksi muodollisiin päätöksentekoprosesseihin ja yleisemminkin integroitua valtioon. Se pyrkii säilyttämään asemansa legaalisen statuksen, esimerkiksi korporatiivisissa rakenteissa saamansa aseman avulla aiemman jäsenten toimimishalukkuuteen perustuvan auktoriteetin asemesta. Samanaikaisesti järjestö alkaa toimia tavallaan itsenäisesti. Se pyrkii menettelytapoja valitessaan irtaantumaan jäsenistön tahdosta.

Tästä seuraa sen sisäisen päätöksenteon byrokraatisoituminen ja ammatillistuminen sekä toisaalta jäsenistön individualisoituminen. Järjestön sisälle muodostuu työnjako, jolle on ominaista tarkkuus, tehokkuus ja laskelmoivuus ja se jakautuu spesifeihin kompetenssialueisiin. Rationaalien byrokraatian yliveritaisuuden perusta ei ole vain taito vaan myös tekninen asiantuntijatieto, mikä tekee siinä työskentelevistä henkilöistä tietynlaisen tekniikan specialisteja. (Weber 1921, 218, 223–225; Maclver ja Page 1950, 230.) Weberiä soveltaen voidaan sanoa, että syntyy professionaalinen eliitti, joka elää järjestötoiminnasta ja -toiminnalle (ks. Birnbaum 1986, 240). Järjestöjen hierarkinen ja spesialisoitunut byrokraatia mahdollistaa jäsenistön kontrollin ja ohjaamisen (ks. Williamson 1989, 116).

Tässä vaiheessa järjestön kyky toimia vallan tavoittelijana ja esiintyä potentiaalisena valtakäikkönä on oleellisesti vaikeutunut eli rationalisoituminen on heikentänyt ja hillinnyt järjestön toiminnallista aspektia. Arendtin ajatuksia voidaan soveltaa vielä siten, että järjestö on alkanut muut-

tua toiminnallisesta valmistavaksi organisaatioksi. Arendt tarkoittaa toiminnalla jonkin asian spontaania liikkeelle saattamista, aloittamista, joka on aina uutta ja odottamatonta. Toiminnalla ei koskaan ole tarkoin määrättyä loppua ja sen tulosta ei voida koskaan ennustaa varmuudella. (Arendt 1958, 178, 231–233.) Tulevaisuus toteutuu varmasti ja suunnitelmallisesti, jos ihmiset eivät toimi vaan vaan valmistavat. (Arendt 1969, 106, 109.) Valmistamisella on siis määrätty alkua ja ennustettava loppu. Se on luotettavaa, yllätyksetöntä ja varmaa. Toiminnan riskejä ja uhkia voidaan pyrkiä ehkäisemään juuri valmistamisella. (Arendt 1958, 144, 230.)

Kun järjestön johto joutuu kontrolloimaan jäsenistöä spontaanin arvaamattoman toiminnan estämiseksi, kun se joutuu hakemaan menestymisen ulkoisia edellytyksiä ja kun se tämän seurauksena inkorporoituu valtiollisiin rakenteisiin sekä byrokraatisoituu ja ammatillistuu eli sen sisäinen toiminta rationalisoituu, se on korvannut toimintaa valmistamisella. Samalla se joutuu taiteilemaan kahden erilaisen, toiminnallisen ja valmistavan politikointityylin välillä. Valmistava organisaatio hoitaa rutiinit, muttei 'organisoi' tapahtumia, jotka katkaisevat tai virvoittavat rutiiniprosessit. Vain sellaisessa maailmassa, jossa mitään tärkeää ei koskaan tapahdu, toiminta on ennustettava. Oleellista on, että se on näin muuttunut vallantavoittelijasta vallankäyttäjäksi tai asemavallan haltijaksi. Asemavalta luo jähmeitä rakenteita ja pysyväistää poliittisia tiloja (ks. Palonen 1993, 105–106), kun taasen toiminnallinen vallantavoittelu murtaa niitä. Organisoitumisen institutionalisoituminen sekä sen aiheuttama oligarkisoituminen ja byrokraatisoituminen pysähdyttävät liikkeen ja tekevät siitä rutiinistuneita ja automatoituneita käytäntöjä (ks. Siisiäinen 1982, 287).

4. Valmistamisen varmistamisen vaihe. Järjestön saavutettua suhteellisen itsenäisyyden jäsenistöstään ei sillä enää ole voimaa vastustaa yrityksiä vetää ulkoinen tuki takaisin. Se ei pysty torjumaan institutionaalisen asemansa horjuttamista. Kun järjestöstä tulee kiinteä poliittisen järjestyksen osa, se on taipuvainen kokemaan käänteisen institutionalisointiprosessin verrattuna edellisellä tasolla tapahtuneeseen muutokseen. Tämä voi tapahtua joko suoranaisena tuen poisvetämisenä tai todennäköisemmin hiljalleen siten, että järjestöä tuetaan vain sillä ehdolla, että se on yhteistyöhaluinen, vastuullinen jne. Järjestön tuleva toiminta halutaan toisin sanoen tehdä varmaksi, rationaaliksi eli pyritään estämään sen toimintaa osoittavien piirteiden, kuten spontaani-

suuden ja yllättävyyden, toteutuminen. Valmistava järjestö on syrjäyttänyt toiminnallisen järjestön ja asemavalta korvannut vallantavoittelun.

5. *Takaisin toimintaan.* Järjestön koko tulevaisuus riippuu siitä, miten se kykenee myymään itsensä, uhraamaan vaatimuksensa. Tässä tilanteessa opportunistimin pitkäaikaiset vaikutukset tulevat ilmi, mikä merkitsee kehän sulkeutumista, paluuta alkuun. Ainoastaan uusi aktiivisuuden ja mobilisaation vaihe voi nostaa järjestön tilan kukoistukseen. Näin saavutetaan viides vaihe. Se muistuttaa ensimmäistä vaihetta, mutta poikkeaa siitä kahdessa suhteessa. Tämä vaihe perustuu todennäköisesti joko fraktioon tai jakaumaan jo olemassaolevan organisaation sisällä tai pyrkii keskittymään paljon laajemmille poliittisille, oikeudellisille ja institutionaalisille toimille kuin millä on ollut keskeinen merkitys aiemmilla tasoilla.

Kokonaisuudessaan Offen ja Wiesenthalin esittämä syklinen malli osoittaa, että toiminnan tuloksia ei voida ennakolta tarkasti suunnitella. Sen mukaanhan ihmisten oma toiminta johtaa lähes väistämättä kriisiin, vaikka ihmiset ovat pyrkineet toimimaan mahdollisimman johdonmukaisesti, suunnitelmallisesti ja rationaalisti. Sitä – kuten muitakin ideaalimalleja – voidaan syyttää myös universaalisuudesta ja siten ajallisten ja paikallisten ongelmien merkityksen vähättelemisestä – kuten Robert Michelsin oligarkian rautaista lakiakin.

3. ASEMAVALLASTA ASIAVALTAAN

3.1 Työnjaollinen spesialisoituminen funktionaalisen intressiedustuksen edellytyksenä

Tässä luvussa näkökulma vaihtuu ja täsmennyy. Siirryn asemavallan erityistapauksen, funktionaalisen intressiedustuksen muodostumisen ja sen implikoiman valtuudostelman tarkasteluun. Lähden liikkeelle historiallisesti kaukaa, mutta asiallisesti tai erottelevasti läheltä eli työnjaosta, jota pidän funktionaalisen spesialisoitumisen ja sen 'päälle' rakentuvien järjestäytymisen ja intressiedustuksen edellytyksinä.

Adam Smith, joka on ehkä ensimmäisenä korostanut työnjakoa modernin yhteiskunnan ominaisuutena, väittää vaihtotalouden olleen työnjaollisen eriytymisen syy. Sitä ei aiheuttanut ihmisten viisaus vaan tavaravaihdon välttämättömyys. (Smith 1776, 117). Työnjako aiheuttaa ensiksi sen, että »jokaisen yksittäisen työläisen taitavuus kasvaa, toiseksi aikaa säästyy (...) ja

lopulta suuri määrä koneita helpottaa ja yksinkertaistaa työtä ja mahdollistaa yhden ihmisen tehdä monien työn» (Smith 1776, 112). Sen vuoksi »kustakin yksilöstä tulee *asiantuntevampi* omalla lohkollaan» (Smith 1776, 115 – kurs. minun). Kun työläiset havaitsevat pystyvänsä vaihtamaan oman työnsä ylijäämän, tämä rohkaisee jokaista keskittymään tiettyyn ammattiin ja jalostamaan ja saattamaan huippuunsa tuohon erityistoimintaan tarvittavat taidot ja lahjat. Työnjaon syy ei ole luonnollisten taitojen erilaisuus ja ihmisiä eri ammatteihin erottavien kykyjen erilaisuus vaan nämä ominaisuudet ovat työnjaon seuraus. (Smith 1776, 119–120.) Työnjako merkitsee siis tehokkuuden lisääntymistä ja tiettyjä tehtäviä erityisen hyvin hallitsevien asiantuntijaryhmien muodostumisen.

Karl Marx käsittelee manufaktuuriin sisäisen työnjaon lisäksi myös yhteiskunnallista tai yleistä työnjakoa, joka onkin tämän esityksen kannalta oleellisempi. Yhteiskunnallinen työnjako (kuten maanviljelys, teollisuus jne.) ja sitä vastaava ihmisten sijoittuminen eri toimintalohkoihin laajenee yhteisön koon kasvaessa ja väkiluvun lisääntyessä. Yhteisöjen luontainen erilaisuus aiheuttaa niiden välistä tuotevaihtoa ja siten näiden tuotteiden vähittäistä muuntumista tavaroiksi. Vaihto ei vielä synnytä tuotannollista erilaisuutta vaan saattaa eri tuotannonhaarat keskinäissuhteisiin ja luo siten eri alojen välille riippuvuuden. Tässä tapauksessa yhteiskunnallinen työnjako syntyy erilaisten ja toisistaan riippumattomien tuotannonalojen käymän keskinäisen vaihdon seurauksena. (Marx 1867, 321–322.)

Kiinnostavaa työnjaollisessa erityytymisessä on erityisesti se, että »yhteiskunnallisten tuotanto-osaajien eriytymisen johdosta tavarat tulevat paremmin tehdyiksi, ihmiset valitsevat harrastustensa ja lahjojensa mukaisia toimialoja» (Marx 1867, 333). Tämä merkitsee luonnollisesti spesialisoituneiden toimialojen muodostumista.

Smithin ja Marxin työnjaon kehitystä koskevissa esityksissä esiintullut spesialisoituminen tarkoittaa rationaalistumista. Työnjaon liikkeellepaneva voima on rationaalistuminen, vapaa utilitaarinen ajattelu, joka tunkeutuu vääjäämättä teknologisten innovaatioiden värittämänä yhteiskuntaan ja valtioon. Modernin yhteiskuntaprosessin perusta ovat rationaalit, kalkuloivat yksilöt, jotka käyttävät (tieteellistä) tietoa samalla tavalla kuin he käyttävät muita välineitä ja työkaluja. Ennen kaikkea moderni rationaalisuus merkitsee mahdollisimman tehokasta tuotantoa ja mahdollisimman laajaa kaupankäyntiä. Luonnollisestikin tämä kehitys toimii alkuperäistä, sääty-yhteiskuntana

ilmenevää työnjakoa vastaan. Työnjaon ehkä oleellisin piirre on siihen sisältyvä instrumentaalisen toiminnan rationalisoimisen periaate. (Tönnies 1894, 271–275; Rueschmeyer 1986, 18–19, 35.)

Kun työnjaon käsite ulotetaan myös tuotannollis-taloudellisen alueen ulkopuolelle ja kun sillä ei tarkoiteta pelkästään elementäärisiä työrooleja ja teknistä erikoistumista, voidaan puhua laajemmasta ja inklusiivisemmasta käsitteestä, rakenteellisesti eriytyneistä funktioista. Niiden perustalle on organisoitu myös työn ulkopuoliset modernit organisaatiot ja yhteiskunnalliset instituutiot. (Rueschmeyer 1986, 3–4, 33.) Funktion käsite kattaa siis sekä yhteiskunnallisen että yrityksen sisäisen samoin kuin erilaisten julkisten ja yksityisten organisaatioiden ja instituutioiden työnjaon (ks. tästä Durkheim 1893, 39–40). Funktionaalisuus on toisin sanoen yhtäältä yhteiskuntaa eriyttävästi ja siten erikoistavasti strukturoiva periaate ja toisaalta työnjaon laadullinen ulottuvuus, siihen immanentisti liittyvä specialisoituminen, tekninen kompetenssi ja asiantuntemus.

Miten työnjako, valta ja etujärjestöjen ulkoinen suuntautuminen, erityisesti etujärjestöjen intressien edustus päätöksentekokoneistossa, liittyvät yleisellä tasolla toisiinsa? Esimerkiksi Dietrich Rueschemeyerin keskeinen väite on, »että valta on mitä oleellisin tekijä työnjaon ymmärtämisen kannalta. Voimakkaiden intressit ja erilaisten valtaresurssien omaavien ryhmien väliset konfliktit keskeisesti hahmottavat prosesseja, jotka edistävät työnjakoa tai estävät sitä tai määrittävät sen saamia muotoja.» (Rueschmeyer 1986, 2–3.) Valtaresurssit ja -intressit sekä kiistaosapuolten välinen valtasapaino ovat specialisoitumisen ja eriytymisen tärkeimpiä syitä. Vahvojen poliittisten valtakeskusten muodostuminen kiihdytti työnjakoa ja yhteiskunnallista eriytymistä. Työnjako kyettiin tällöin organisoimaan määrätietoisemmin ja karkeammin kuin aiemmin. (Rueschmeyer 1986, 5–7, 8–9, 12, 52.) Edellisen jakson perusteella voidaan sanoa, että työnjako luo edellytyksiä asemavallan muodostumiselle. Näin ollen valtasuhteiden ja työnjaon eriytymisen välinen prosessi voidaan ymmärtää myös päinvastoin eli työnjako on vallankäytön resurssi. Valta ja työnjako muodostavat siis spiraalin siten, että valta edistää työnjakoa, joka puolestaan tuo uusia valtaresursseja.

Kun työnjako kytketään etujärjestöjen organisoitumispohjaan ja ulkoiseen suuntautumiseen, saadaan alustava käsitys ko. kompleksin valtasuhteista. Työnjako selittää funktionaalisten intressien edustusta siten, että etujärjestöjen orga-

nisoitumisperusta on joko yhteiskunnallinen tai tuotannon sisäinen työnjako. Ammattiliittojen jäseniä toisiinsa liittävä side on nimenomaan taito ja erikoistuminen. Niiden rakentumisesta specialisoituneen työnjaon pohjalle seuraa, että ne ovat tietyin työnjaollisen sektorin asiantuntijoita. Kun työnjakoon toisin sanoen sisältyy asiantuntemus, on myös sen pohjalle muodostettu organisaatio tuon sektorin asiantuntija.

Korporatiivisten ryhmien aseman analysoimisen avain on juuri funktionaalinen työnjako. Toistensa kanssa kilpailevien painostusryhmien järjkevä ydin on yhteinen etu siinä mielessä, että jokainen vapaaehtoisesti jäseneksi liittyvä yksilö jakaa sen. Korporatiivinen ryhmä sitä vastoin on yhtenäinen, koska se perustuu yhteiseen asemaan työnjaossa. Pluralistisen painostusryhmäteorian mukainen järjestö muodostuu vapaaehtoisesta keskinäistoiminnasta; korporatiivinen joukko koostuu yksilöistä, joilla on yhteinen sijainti yhteiskunnan sosioekonomisessa rakenteessa. Näin ollen korporatiivinen ryhmä saa identiteettinsä funktiosta, jota sen jäsenet toteuttavat yhteiskunnassa ja taloudessa (Cawson 1982, 37–38).

Korporatiivisen edustuksen tärkeimpiä piirteitä on, että valtion kanssa neuvottelevat ryhmät eivät yksinkertaisesti painosta vaatimuksiaan vaan toimivat agenteina, joiden kautta vastavuoroisesti toteutetaan valtiollista politiikkaa. Korporatiivisessa politiikan tekemisen mallissa vaatimusten edustus ja politiikan toteuttaminen ovat sekoittuneet keskenään ja ovat toisistaan riippuvaisia. Korporatismi on spesifi yhteiskunnallispoliittinen prosessi, jossa monopolistisia funktionaalisia intressejä edustavat organisaatiot kytkeytyvät poliittiseen vaihtoon valtiollisten toimijoiden kanssa. Prosessin tarkoitus on sopia julkisen politiikan tuotoksista. (Cawson 1985, 8.) Intressiedustuksessa vaatimusten esittäminen ja politiikan toimeenpano liittyvät toisiinsa siten, että siinä suotuisat politiikan tulokset vaihdetaan yhteistyöhön ja intressijärjestöjen edustamaan asiantuntemukseen. Oleellista on, että intressiedustusjärjelyihin kytkeytyvillä järjestöillä on tietty määrä itsenäistä valtaa, joka kumpuaa niiden rakenteellisesta asemasta työnjaossa. Asema työnjaossa on siis valtaresurssi, joka suo järjestöille erilaisia toimintamahdollisuuksia sekä asemavaltaa.

Työnjako selittää intressiedustusta myös siten, että sen laajuudesta ja valtion yhteiskuntaan suorittaman interventio määrästä ja tasosta riippuu järjestöjen joutuminen intressiedustuksen piiriin. Mikäli ennen valtiointerventiota kyseisellä sektorilla on ollut olemassa vahva ja itsenäinen asian-

tuntemusta omaava funktionaalinen järjestö, ei valtion laajentuminen tälle alueelle voi olla menestyksellinen ilman yhteistyötä tämän alan järjestöjen kanssa. Kun esimerkiksi brittiläistä kansanterveysjärjestelmää (National Health Service) luotiin vuonna 1948, ei sitä olisi voitu toteuttaa kokonaisuudessaan ilman terveydenhuoltoalan ammattijärjestöjen osallistumista. Koska järjestöt suostuivat tällaiseen sopimukseen, kansanterveysjärjestelmän hallinta jätettiin pitkälti järjestöjen käsiin eikä demokraattisesti valitun paikallishallinnon vastuulle. (Cawson 1982, 38–40; Cawson 1985, 7.)

Korporatisoituminen kuvaa juuri kollektiivisen toiminnan logiikan valmistamisen ja sen varmistamisen vaiheita. Se tarkoittaa organisaation kykyä sekä edustaa jäsentensä intressejä että valvoa heitä osana neuvottelujärjestelmää (Cawson 1985, 5). Julkinen valta toteuttaa politiikan (policy) toimeenpanon myöntämällä virallisen auktoriteetin korporatiivisille elimille. Ne kontrolloivat jäseniään neuvottelusopimusten turvaamiseksi. Valtio saattaa pakottaa organisaatiot harjoittamaan kontrollia joko suoraan tai epäsuoraan. Jos korporatiiviset sopimukset kaatuvat valtio uhkaa juridisella säätelyllä joko eksplisiittisesti tai implisiittisesti. (Cawson 1985, 6.)

Kysymys ei suinkaan ole yksinkertaisesta ryhmien valtion inkorporoitumisesta tai sulautumisesta, sillä korporatiivisissa suhteissa kullakin osapuolella on tietty määrä autonomista valtaa ja siten mahdollisuus irrottautua niistä. Inkorporoitumisteesiin sisältyy väite valtion herruudesta. Sen mukaan ryhmää käytetään toimeenpanon ja kontrollin agenttina, kun taas korporatismi on aito sopimusprosessi. Korporatismi poikkeaa myös kooptaatiosta, jonka avulla hallitusvallan kyseenalaistavat voimat neutralisoidaan myöntämällä niille nimellinen osallistuminen – tämä on koitunut monen radikaalin ryhmän kohtaloksi. (Cawson 1982, 38–39.)

Kollektiivisen toiminnan näkökulmasta voidaan kuitenkin väittää, että sopimusprosessin toisaalta ja inkorporoitumisen sekä kooptaation toisaalta välinen raja on usein hiuksenhieno. Cawson ei siis ole edennyt vallankäytön analyysissään tarpeeksi pitkälle. Hän ei pysty osoittamaan riittävän vakuuttavasti sitä, että korporatismi on »todellisen vallankäytön areena» eikä pelkkä nimellisen päätöksenteon paikka, jossa integroidaan ja neutraloidaan järjestöjen spontaani toiminnallisuus. Todellinen ongelma on se, missä kulkee neutraloitavien kompromissien ja tuloksekkaiden päätösten raja. Koska on ilmeistä, että valtaprosessin päätös ei palaudu täysin yhteenkään sii-

nä mukana olleeseen osapuoleen, osallistuminen sinänsä saattaa olla yleisempää kuin mitä Cawson kuvittelee.

3.2 Funktionaalinen intressiedustus asiavaltana

Valtasuhteiden näkökulmasta ehkä keskeisin seikka funktionaalisessa intressiedustuksessa on »organisaatioiden pyrkimys saada monopoliedustus tärkeimmille intressikategorioilleen» (Cawson 1985, 5; ks. tästä myös Williamson 1989, 96). Mesotason korporatismianalyysissä oletetaan lähtökohtaisesti, että etujärjestöjen ja valtion välisistä suhteista voidaan erottaa tietynasteinen monopolivalta (Cawson 1986, 72). Mesokorporatismista voidaan puhua silloin, kun »julkinen politiikka (policy) kohdistuu sektoreihin eikä systeemitasolle, jos se käsittää valtiolliset toimijat, jotka neuvottelevat politiikasta spesifin sektorin monopoliedustuksesta huolehtivien organisaatioiden kanssa» (Cawson 1986, 73).

Intressivälitys tarkoittaa selektiivistä intressien inkorporointia, mikä on merkinnyt muiden kilpailevien organisoituneiden intressien poissulkemista (Cawson 1985, 6). Korporatismissa on silmiinpistävää sulkemisen prosessi eikä niinkään kilpailu. Tämä johtaa intressiedustuksen monopoliin ja tietynlaiseen korporatiivisten yhdistysten ja valtion välillä tapahtuvaan poliittisen vaihdon muotoon. (Cawson 1985, 9.) Valtio myöntää intressiyhdistyksille virallisen aseman ja vetää ne mukaan policy-prosesseihin tai se voi sulkea jotkut organisaatiot niistä. Näin valtio puuttuu organisaatioiden ja intressien muodostumiseen. (O'Sullivan 1988, 5.)

Julkisen tai virallisen statuksen myöntäminen intressiyhdistyksille johtaa myös niiden irtaantumiseen jäsenistöstä ja riippuvuuden lisääntymiseen valtiosta (Williamson 1989, 96). Kuten kollektiivisen toiminnan logiikan yhteydessä havaittiin, tällöin järjestöjen sisälle muodostuu professionaalinen eliitti. Patrick Dunleavy ja Brendan O'Leary kytkevätkin korporatismiin mielenkiintoisella ja tavanomaisesta poikkeavalla tavalla eliittiteorioihin. He käyttävät termiä liberaalikorporatismi, jonka paikka eliittiteorioiden joukossa ilmenee liitteestä 1.

Koska jakson lopussa analysoidaan eliittiteorioiden antia korporatismiteorioille, esittelen lyhyesti muut kuvion eliittiteoriat. Ulkoisesti kontrolloitu konemalli pitää hallitusta koneena, jota valtion ulkopuoliset eliitit kontrolloivat. Valtio on »voimaton, mitätön kone, jota kontrolloidaan, ma-

nipuloidaan, ohjataan, insinöroidään ja johdetaan ulkopuolelta» (Dunleavy ja O'Leary 1987, 186). Radikaalin konemallin mukaan yhteiskunnalliset eliitit kontrolloivat valtiota. Ne eivät pyrikään äänen kalasteluun vaan ohjaavat hallitusta vastuuttomalla, illegitiimillä ja usein riistävällä tavalla ajaakseen omia intressejään.

Radikaalien eliittiteoreetikkojen mukaan eliitit kontrolloivat sekä puolue- että valtio-organisaatioita tehokkaasti. Valtiolliset päätökset ja ei-päätökset ovat näiden ulkoisten eliittien harjoittaman vallankäytön tulosta. Valtio-organisaatioiden rakenteet ilmentävät valtiokoneiston vastuullisuutta näille ulkoisille voimille. Demokraattiset instituutiot ovat luonteeltaan pitkälti vain symbolisia. (Dunleavy ja O'Leary 1987, 186, 188.)

Liike-elämän herruutta korostava muunnos pitää valtiota vastuullisena kapitalistiluokalle. Sosiaalisen sulkeuman muunnos on tyypillinen weberiläinen tulkinta, jonka mukaan eliittien muodostus johtuu omaisuudesta ja koulutuksesta sekä managereista ja professionalisteista, joiden valta perustuu heidän kykyynsä sulkea toiset pois.

Demokraattisen eliittiteorian mukaan valtiota ohjaavat legitimiä valitut poliittiset johtajat; poliittiset puolueet kilpailevat sen hallitsemisesta. Valtio-organisaatiot ovat vastuussa legitimiä valituille eliiteille, jotka myös kontrolloivat niitä. Autonomisen eliittiteorian mukaan valtiota ylläpitävät sekä valittu hallitseva eliitti ja/tai byrokraatit. Molemmat ryhmät ovat kuitenkin itsenäisiä yhteiskunnallisten liikkeiden, poliittisten puolueiden tai yhteiskunnallisesti etuoikeutettujen ryhmien kontrollista. (Dunleavy ja O'Leary 1987, 185, 188–189.)

Liberaalikorporatiivinen eliittiteorian muoto tarkoittaa intressiryhmäedustusta. Valtio myöntää tietyille korporatiivisille ryhmille monopolin edustaa tiettyjä yhteiskunnallisia intressejä. Liberaalikorporatismissa tärkeimmät funktionaaliset eliitit (talous, työväestö ja maatalous) ovat jakaneet valtion. Kukin em. funktio on organisoitunut keskusjärjestöiksi, jotka ovat suoraan edustettuina valtion päätöksentekoaikavälissä, hallituksessa ja toimeenpanevissa komiteoissa. Hallituksen ja byrokratian asettamat erilaiset komiteat, komissiot, lautakunnat yms. toimivat korporatiivisen intressivälityksen kanavina. Tällöin valtio muistuttaa konetta, joka toteuttaa keskusjärjestöjen valtiollisten foorumeiden sisällä neuvottelemia sopimuksia. Ne myös suostuttelevat jäsenten hyväksymisen päätöksille.

Vahvat valtio-eliitit voivat edesauttaa korporatiivisten järjestelyjen muodostumista. Jos ne in-

korporoivat suurimmista funktionaalisista ryhmittymistä saatavia asiantuntijoita ja näin kohottavat legitimitteettiastetta, niiden kapasiteetti ohjata modernia laajentunutta valtiota paranee. Myös organisatoriset ja ideologiset mieltymykset voivat johtaa valtioeliitit inkorporoimaan ja suojaamaan tiettyjä intressejä. Funktionaalisille eliiteille tarjotaan inkorporoitumista siksi, että saataisiin heikennettyä niiden organisatorista voimaa ja siksi, että ne valtion asemesta hallitsisivat toisinajattelijoita organisaation sisällä. (Dunleavy ja O'Leary 1987, 195.)

Eliittiteorioiden radikaali konemalli ja liberaalikorporatiivinen malli voidaan mielestäni yhdistää. Kutsun näitä malleja yhdistävää linkkiä asiavallan käsitteeksi. Asiavalla tavallaan tukee asemavaltaa, se on yksi asemavallan erityispiirre. Asemavaltaa ei kuitenkaan aina edellytä asiavaltaa. Itse asiassa asiavaltaa juontuu jo työnjaollisesta spesialisoitumisesta, joka siis ulottuu sekä valtio- että järjestöorganisaatioiden byrokratioiden sisälle. Kuten edellä havaittiin, työnjaolle on tällöin ominaista tarkkuus, tehokkuus, laskelmointi, kompetenssialueisiin jakautuminen, organisaatioiden alajakojen muodostuminen ja tekninen asiantuntijaintegrointi eli tietynlaisen tekniikan spesialistiluokan muodostuminen.

Työnjaollisen spesialisoitumisen 'päälle' rakentuva järjestöjen funktionaalisten intressien monopoliedustus, jonka toimeenpanijoina ovat järjestöjen sisäisen työnjaon taitajat, siis tietynkaltaisen tekniikan spesialistit, on oleellinen asiavallan ulottuvuus. Tiedetyt asiat ovat tiettyjen spesialistien hallinnassa. Tämä asetelma ei kuitenkaan ole pysyvä, vaan tiettyjen kysymysten spesialistit voivat vaihtua. Esimerkiksi työ- ja sosiaalipoliittiset kysymykset saattavat tietynä aikana olla täysin työmarkkinajärjestöjen päätettävissä, mutta toisena ajankohtana ne voivat siirtyä esimerkiksi valtionhallinnon byrokraattien hallintaan.

Nähdäkseni työnjaollinen spesialisoituminen ja siitä juontuva asiavaltaa ovat radikaalin konemallin ja meso- tai liberaalikorporatismiin yhteisiä piirteitä. Eliitithän muodostuvat organisaatioiden sisäisen työnjaon seurauksina. Erityisesti radikaalin konemallin sosiaalisen sulkeuman muunnos, jossa professionalistit ja manageristit kontrolloivat valtiota, voidaan ymmärtää samankaltaiseksi korporatismiin kanssa. Professionalisteiksi nimittäin voidaan laskea myös korporatismiin mainitsemat funktionaalisista ryhmittymistä inkorporoidut asiantuntijat, jotka pyrkivät – samoin kuin perinteiset professionalistit – parantamaan modernin valtion ohjattavuutta. Toisin sanoen perinteisillä professionalisteilla ja funktionaalisten ryhmien asiantun-

tijoilla on asiavaltaa hallussaan. Molemmat eliitit teorit myös pitävät valtiota koneena, jota kontrolloidaan, manipuloidaan, ohjataan, insinöroidään ja johdetaan valtion ulkopuolelta.

Tässä on kyse teknokradiasta, joka siis on yksi asiavallan ulottuvuus. Se kytkeytyy hallinnon byrokraatisoitumiseen ja sillä tarkoitetaan hallinnollista eliittiä, joka toimii ensisijassa omien professionaalisten normien mukaisesti. Teknokraatit käyttävät sovellettuun tieteelliseen tietoon perustuvaa valtaa. Teknokraattien mielestä tekniikan pitää korvata politiikka. He suhtautuvat vähintään epäilevästi poliittikkoihin ja poliittisiin instituutioihin. Heillä on selkeitä antiparlamentaarisia asenteita poliittiseen demokratiaan kuuluvia avoimuuden ja tasa-arvon ideaaleja kohtaan, koska äänestäjät eivät aina riittävästi huomioi asiantuntijoiden toiveita.

Teknokraatit eivät hyväksy yhteiskunnallisia ja poliittisia konflikteja eivätkä ideologisia tai moraalisia argumentteja. He eivät tunne myötätuntoa kehityksen nopeuden katkaisevaa yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta kohtaan. Teknokraatit eivät arvotavat perin toisenlaisia; niitä ovat teknologinen edistys, taloudellinen kasvu ja tuotannon kiihdyttäminen. Teknokraatit uskovat pystyvänsä ratkaisemaan kaikki yhteiskunnalliset ongelmat. Teknokraatit ovat tyypillisiä organisatorisia ja policy-imperialisteja. Teknokraatit koordinoivat modernia valtiota esimerkiksi laatimalla erilaisia ohjelmia. Valittujen poliittikkokojen harjoittama poliittinen kontrolli on lähes mahdotonta. (Dunleavy ja O'Leary 1987, 175–176.)

Teknokraattinen ulottuvuus korporatismissa on niin ilmeinen, että sitä on Iso-Britannian 1980-luvun kokemusten perusteella nimetty manageriaaliseksi poliittikkatyyliseksi. Sen olennainen osa on spesialistien keskeinen merkitys hallitukselle. Manageriaalinen politikointi pyrkii näin luomaan pätevän eliitin, jolla on vahva auktoriteettiasema. (O'Sullivan 1988, 23.) Manageriaalinen politiikka pyrkii toisin sanoen omalla tavallaan yhdistämään asema- ja asiavallan.

4. VALLANTAVOITTELU VAI ASEMAVALTA?

Kollektiivisen toiminnan kulminaatiopiste on valmistamisen vaihe, jolloin järjestöstä tulee myös asemavallan haltija. Samalla se asiavaltaistuu sisäisesti ja ulkoisesti. Tällöin muodostuu professionaalinen eliitti, joka osallistuu valtion byrokraattian toimintaan funktionaalisen sektorin asiantuntijoina. Tässä vaiheessa järjestö myös joutuu tai-

teilemaan toiminnallisen ja valmistavan politikointityyliin välillä.

Järjestön elinkaaren kohtalonkysymys onkin, johtaako organisoituminen väistämättä asemavallan ja jähmeiden rakenteiden muodostumiseen sekä lopulta toiminnan apatisoitumiseen ja järjestön vähittäiseen surkastumiseen. Ongelmaksi toisin sanoen muodostuu se, saako valmistava tai teknokraattinen politikointitapa lopullisen selkävoiton toiminnallisesta tyylistä. Näin ei kuitenkaan aina tarvitse käydä. Arendtia soveltaen voitaisiin väittää, että uudet yllättävät tapahtumat, eräänlaiset ihmeet (ks. tästä Arendt 1961, 168–170) tai uudet konkreettiset vastustajat tai viholliset tai potentiaaliset, kenties joskus aktualisoituvat uhkat (ks. tästä Lappalainen 1995) saattavat elvyttää tai katkaista rutiinistuneet ja automatisoituneet järjestörakenteet ja nostaa järjestön aktiivisuuden uuteen kukoistukseen. Ei ole mahdotonta myöskään valmistavan ja toiminnallisen politikointitavan eläminen rinnakkain. Esimerkiksi suomalainen korporatismi tuskin on läpitemokraatisoitunut, vaan eräät teknokraattiset piirteet, kuten esimerkiksi taloudellinen kasvu ja tehokkuus sekä kilpailuasetelma parlamentaarisen demokratian kanssa (ks. tästä esim. Kyntäjä 1993) ovat olleet sille ajoittain ominaisia.

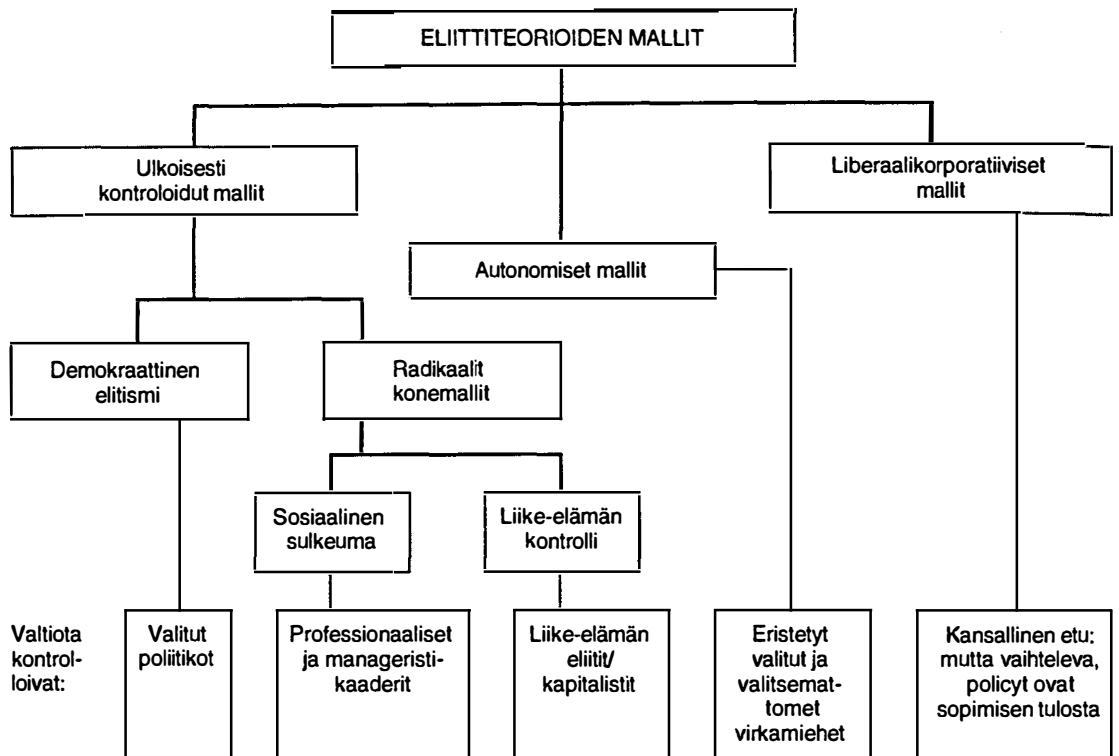
Asemavalta ei siten ole organisaation rakenteellinen ominaisuus (vrt. kuitenkin Cawson 1986, 57–58), se ei toisin sanoen ole rakenteisiin liittyvä pysyvä ja ajaton suure, joka siirtyy 'samanpainoisena' tai 'samanmittaisena' esineenä meneisyydestä tulevaisuuteen. Esimerkiksi etujärjestöjen asema työnjaossa ei ole raami, joka pysyvästi määrää valtarakenteet tai tarkat osuudet vallan kokonaisuudesta. Valtasuhteet sen sijaan muuttuvat jatkuvasti ja muodostuvat tilanteittain, koska potentiaaliset valtakäsitöt saattavat muodostua ja aktualisoitua milloin ja missä tahansa.

LÄHTEET:

- Arendt, Hannah: *The Human Condition*. The University of Chicago Press, Chicago 1958.
- Arendt, Hannah: *Between Past and Future*. Meridian Books, Cleveland 1961.
- Arendt, Hannah: *Crisis of the Republic*. A Harvest/HBJ Book, Harmondsworth 1972 (1969).
- Birnbaum, Pierre: *Individual Action, Collective Action and Workers' Strategy*. Teoksessa Birnbaum, Pierre and Leca Jean (eds.): *Individualism. Theories and Methods*. Clarendon Press, Oxford 1990 (1986).
- Cawson, Alan: *Corporatism & Welfare. Social Policy and State Intervention in Britain*. Studies in Social Policy and Welfare XVII. Heinemann Educational Books, London 1982.
- Cawson, Alan: *Introduction. Varieties of Corporatism:*

- the importance of the meso-level of interest intermediation.* Teoksessa Cawson, Alan (ed.): *Organized Interests and the State. Studies in Meso-Corporatism.* Sage Publications, London 1985.
- Cawson, Alan: *Corporatism and Political Theory.* Basil Blackwell, Oxford 1986.
- Dunleavy, Patrick & O'Leary, Brendan: *Theories of the State. The Politics of Liberal Democracy.* Macmillan, London 1987.
- Durkheim, Émile: *Sosiaalisesta työnjaosta.* Gaudeamus, Helsinki 1990 (1893).
- Kyntäjä, Timo: *Tulopoliittika Suomessa. Tulopoliittinen diskurssi ja instituutiot 1960-luvulta 1990-luvun kynnykselle.* Gaudeamus, Helsinki 1993.
- Lappalainen, Pertti: *Politiikan tasot ja ulottuvuudet.* Teoksessa *Vaalit, valta, vaikuttaminen.* Olavi Borg 60-vuotta. Tampere University Press, Tampere 1995.
- MacIver, R. M. & Page, Charles, H.: *Society. An Introductory Analysis.* Macmillan & co, London 1962 (1950).
- Marx, Karl: *Pääoma, I osa, Kansantaloustieteen arvoselua.* Kustannusliike Edistys, Moskova 1974 (1867).
- O'Sullivan, Noel: *The Political Theory of Neo-Corporatism.* Teoksessa Cox, Andrew & O'Sullivan Noel (eds.): *The Corporate State. Corporatism and the State Tradition in Western Europe.* Edward Elgar, Aldershot 1988.
- Offe, Claus & Wessenthal, Helmut: *Two Logics of Collective Action.* Political Power and Social Theory, vol. 1. 1980
- Palonen, Kari: *Politikointi, politisointi, politiikka. Tulkinta politiikan ajatusmuodon pelikielikaatiloista.* Jyväskylän yliopisto, Valtio-opin laitos, Opetusmoniste n:o 1. Jyväskylä 1993.
- Rueschmeyer, Dietrich: *Power and the Division of Labour.* Polity Press, Cambridge 1986.
- Siisiäinen, Martti: *'Strateginen tilanne' – yhdistyslaitos ja yhteiskunnalliset liikkeet.* Tiede & Edistys, 7(1982): 4, ss. 280–294.
- Smith, Adam: *The Wealth of Nations.* Penguin Books, Harmondsworth 1981 (1776).
- Tönnies, Ferdinand: *Historicism, Rationalism and the Industrial System.* Teoksessa Canham, Werner, J. – Heberle, Rudolf (eds.): *Ferdinand Tönnies on Sociology: Pure, Applied, and Empirical.* The University of Chicago Press, Chicago 1971 (1894).
- Weber, Max: *Economy and Society, vol. one.* Ed. by Roth, Güther & Wittich, Claus. University of California Press, Berkeley 1978 (1921).
- Williamson, Peter J. *Corporatism in Perspective. An Introductory Guide to Corporatist Theory.* Sage Publications, London 1989.

Liite 1

Lähde: Dunleavy & O'Leary 1987, 187.